

”JOSKUS SUOMESSA TULEE IKÄVÄ VIROON” YLIRAJAINEN PERHE-ELÄMÄ LASTEN NÄKÖKULMASTA

Siirtolaisuuden, myös turvapaikan hakemisen tai ulkomailla työskentelemisen, yleisin ilmaistu syy on vanhempien pyrkimys taata parempi elämä ja tulevaisuus lapsilleen. Mutta millaisia ovat lasten omat ajatukset maiden välillä liikkumisesta?

PIHLA MARIA SIIM
Assistentti | Tarton yliopisto

LAURA ASSMUTH
Professori | Itä-Suomen yliopisto

Kuva: Adobe Stock

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Perheiden muuttopäätösten taustalta löytyy usein ajatus lasten hyvinvoinnista, näin myös Viron ja Suomen välisessä muuttoliikkeessä. Tutkimuksessa on harvemmin tavoitettu lasten omia ajatuksia kahden maan välillä liikkumisesta. Lasten kokemukset avaavat perheiden ylirajaista arkea uudeltaisesta näkökulmasta, mihin keskityimme vuosina 2012–2019 toteutettuihin tutkimushankkeisiin pohjautuen. Mitä lapset kertovat toiseen maahan muutosta? Millaisia ovat lasten kuvaukset ylirajaisesta arjesta ja kahteen maahan kiinnittymisestä, siihen liittyvistä iloista ja suruista? Kuinka arjen rytmittyminen koulun ja lomien ympärille sekä tärkeät ihmissuhteet vaikuttavat lasten kokemuksiin paikoista?

Olemme haastatelleet, piirittäneet ja saduttaneet perheidensä kanssa Suomeen muuttaneita 3–14-vuotiaita lapsia. Metodologiset valintamme tukevat tavoitetta saada lasten ääni kuuluviin. Sadutuksessa tutkija kirjaa sana sanalta muistiin lasten kertoman tarinan. Keskityimme artikkelissamme näihin tarinoihin, joissa on havaittavissa mielikuvituksen ja todellisuuden toisiinsa kietoutuminen. Tarinat pohjautuvat kuitenkin selkeästi lasten omiin kokemuksiin, jotka asettuvat dialogiin aikuisilta omaksuttujen tulkintojen kanssa. Sadutus on tarjonnut myös tutkimukseen osallistuneille lapsille väylän ilmaista maasta toiseen muuttamiseen liittyviä tunteitaan.

2000-luvun globaaleissa muuttoliikkeissä korostuvat perheiden muuttaminen maasta toiseen sekä yhteyksien ja siteiden ylläpitäminen kahden tai useamman maan välillä. Lapset ovat monella tapaa nykyajan muuttoliikkeiden keskiössä: perheiden aikuisten muuttopäätösten taustalta löytyy hyvin usein ajatus lasten hyvinvoinnista, näin myös Viron ja Suomen välisessä ylirajaisessa kontekstissa (ks. Tietolaatikko 1). Siirtolaisuuden, myös turvapaikan hakemisen tai ulkomailla työskentelemisen, yleisin ilmaistu syy on vanhempien pyrkimys taata parempi elämä ja tulevaisuus lapsilleen. Mutta millaisia ovat lasten omat ajatukset maiden välillä liikkumisesta?

Valtiollisia rajoja ylittävää muuttoliikettä on toistaiseksi tutkittu lasten näkökulmasta yllättävän vähän. Tiedämme, että muuttoliike vaikuttaa lapsiin riippumatta siitä, muuttavatko he itse rajojen yli, vai pysyvätkö kotimaassaan vanhempiensa muuttaessa ulkomaille tai käydessä töissä toisessa maassa. Jo yhden perheenjäsenen muutto toiseen maahan johtaa ylirajaiseen perhe-elämään, jossa perheenjäsenet elävät osan aikaa tai pysyvästi erossa toisistaan, ja kuitenkin samalla ylläpitävät yhteisen hyvinvoinnin ja yhtenäisyyden tunnetta, ’perheyttä’, joka säilyy yli kansallisten rajojen (Bryceson & Vuorela 2002, 3).

Lasten kokemukset voivat valottaa perheiden maasta toiseen muuttamista ja ylirajaista perhe-äkeä uudeltaisesta näkökulmasta. Tätä tarkastelemme artikkelissamme vuosina 2012–2019 toteutettuihin tutkimushankkeisiimme nojautuen (ks. Tietolaatikko 2). Pyrimme vastamaan seuraaviin kysymyksiin: Miten virolaiset lapset kertoivat muutostaan Suomeen? Millaisia olivat lasten kuvaukset perheidensä ylirajaisesta arjesta sekä kahteen maahan ja paikkaan kiinnittymisestä, näihin liittyvistä tunteista, iloista ja suruista? Aineistona käytämme sadutusmenetelmällä kerättyjä lasten tarinoita ja piirustuksia. Sadutus on suomalaisten kasvatustieteilijöiden 1980-luvulla kehittämä tutkimusmenetelmä, jossa tutkija kuuntelee mitä ja miten lapset itse puhuvat, ilman että arvotetaan lasta tai hänen ajatuksiaan tai käsityksiään (Karlsson 2003).

Muuttoliiketutkimukseen sovellettuna ajatus lasten itsenäisestä toimijuudesta on suhteellisen uusi. Lapset on tutkimuksen parissa useimmiten mielletty uuteen kotimaahan integroitumisen välineinä, vanhempien puutteellisen kielitaidon kartuttamisen luonnollisina apureina, ja/tai suojelun tarpeessa olevina, erityisen haavoittuvina yksilöinä. Vasta viime aikoina muuttoliikkeiden tutkijat ovat alkaneet kiinnittää huomiota lasten haavoittuvuuden lisäksi heidän toimijuuteensa, subjektiivisiin kokemuksiinsa ja heidän näkökulmansa ainutlaatuisuuteen. On kuitenkin tärkeää huomata, että sinänsä tervetullut toimijuuden korostaminen ei poista lasten tutkimisen monia metodologisia ja eettisiä vaikeuksia. Aikuisen tutkijan on aina hyvin vaikeaa saada selkoa perheiden elämästä ja lasten toimijuudesta siinä (esim. Strandell 2010; Assmuth ym. 2018).

Tutkimusaineisto ja -metodi

Olemme haastatelleet, piirittäneet ja saduttaneet perheidensä kanssa Virossa Suomeen muuttaneita 3–14-vuotiaita lapsia. Metodologiset valintamme tukevat tavoitetta saada lasten ääni ja toimijuus esille, ja aikuiset ymmärtämään heidän näkökulmaansa. Ensimmäisessä tutkimushankkeessamme (ks. Tietolaatikko 2) haastatelimme 6–12-vuotiaita lapsia. Huomasimme kuitenkin, että haastattelu ei ollut paras mahdollinen lähestymistapa varsinkaan tutkittaessa alle 10-vuotiaita lapsia. He vastasivat haastattelevan aikuisen kysymyksiin usein varsin lyhyesti. Lapset elävät vahvasti hetkessä ja jossain määrin myös tulevaisuuteen suuntautuen. Lasten kanssa yhdessä piirtäminen ja leppoisa juttelu pienissä ryhmissä tarjosivat jo enemmän kokemusten jakamista, minkä innoittamana päätimme kokeilla sadutusta menetelmänä. Sadutustuokio alkaa siten, että osallistujaa (lasta, aikuista) pyydetään kertomaan tarina, ja saduttaja kirjaa sen sana sanalta

Tietolaatikko 1. Virolaiset Suomessa

Viron ja Suomen välille on muodostunut Neuvostoliiton hajoamisen ja Euroopan unionin vuoden 2004 itälaajentumisen jälkeen tiheän liikkuvuuden ylijäräinen tila.

Muuttoliike Virosta Suomeen – kuten myös muihin ”vanhoihin” EU-maihin – lisääntyi merkittävästi vuoden 2004 jälkeen. Työperäisen liikkuvuuden osuus kasvoi olennaisesti.

Muuttajista noin puolet on naisia. Miehiä on enemmistö niiden joukossa, jotka työskentelevät ulkomailla mutta asuvat vakituisesti Virossa.

Vuoden 2021 lopulla Suomessa asui pysyvästi lähes 52 000 Viron kansalaista, jotka muodostavat Suomen suurimman ulkomaan kansalaisten ryhmän. Tämän lisäksi Suomessa käy epävirallisesti, ajoittaisesti tai kausiluonteisesti töissä kymmeniä tuhansia virolaisia.

Virosta Suomeen suuntautuvan työperäisen maastamuuton luonne on koko 2000-luvun ajan muuttanut enemmän perhemuuton suuntaan: on yhä tavallisempaa, että jossain vaiheessa vanhemman ulkomailla työskentelyä lapsetkin muuttavat maasta toiseen. Vuonna 2021 Suomessa vakituisesti asuvista virolaisista 18 % oli 0–14-vuotiaita lapsia.

muistiin muuttamatta tai korjaamatta sitä. Tämän jälkeen saduttaja lukee tarinan ääneen, ja osallistujalla on halutessaan mahdollisuus muuttaa sitä.

Tutkijat Pihla Maria Siim ja Keiu Telve toteutivat vuonna 2018 sadutustuokioita pääkaupunkiseudulla sijaitsevissa päiväkodeissa ja kouluissa, tavaten 3–14-vuotiaita virolaisia lapsia. Kaiken kaikkiaan saduttamiseen ja piirittämiseen osallistui 66 lasta. Lasten vanhemmilta pyydettiin tietoon perustuva suostumus lasten osallistumisesta sekä tarinoiden ja piirrosten julkaisua varten. Sadutustuokioiden onnistuminen edellytti myös lasten omaa halukkuutta osallistua. Tarinoista (27) ja piirustuksista on julkaistu vironkielinen lastenkirja (Siim & Telve 2019), ja tieto tarinoiden päätyemisestä kirjaksi innosti lapsia osallistumaan. Sadutus toteutettiin viron kielellä, mikä on Telveän äidinkieli ja Siimin äidinkielen tasoinen kotikieli.

Siim ja Telve muokkasivat sadutusmenetelmää jonkin verran, työskennellen tavallisesti 2–4 lapsen pienryhmissä ja pyytäen lapsia keksimään ja kertomaan tarinoita johonkin tutkimukseen liittyvästä teemasta. Tutkijat pyysivät lapsia kertomaan tarinan, jossa päähenkilö muuttaa Virosta Suomeen, tai menee kouluun Suomessa. Osalle ryhmistä annettiin teemaksi pohtia tarinassa päähenkilön lempipaikkoja, Viron lomaa, joulun viettoa, ystävien kanssa puuhastelua tai sitä, mitä hän tekee suureksi kasvettuaan. Kun tarina oli valmis, lapsia pyydettiin vielä piirtämään tarinaansa liittyviä kuvia.

Sadutus metodina yhdistää luovasti faktaa ja fiktiota. Lasten kertomuksissa on mielenkiintoi-

sesti havaittavissa mielikuvituksen ja todellisuuden toisiinsa kietoutuminen. Tarinat pohjautuvat kuitenkin selkeästi lasten omiin kokemuksiin, jotka asettuvat dialogiin aikuisilta omaksuttujen tulkintojen kanssa. Sadutus on myös tarjonnut tutkimukseen osallistuneille lapsille väylän ilmaista muuttamiseen liittyviä tunteita (ks. myös Siim 2020). Työskentely pienryhmissä antoi lapsille mahdollisuuden keskustella ja neuvotella omista kokemuksistaan myös toisten lasten, ei ainoastaan tutkijoiden kanssa.

Sadutus, tunteiden ilmaiseminen ja mielikuvitus

Lapset ovat ympäristönsä suhteen tarkkaavaisia ja havaitsevat aikuisten näkökulmasta yllättäviäkin asioita, jotka tulevat esille sadutustuokioiden aikana. Aikuiset ja lapset muistavat asioita eri tavoin, ja lasten vastauksissa on myös paljon liioittelua ja omaperäisiä tulkintoja. Myös Suomeen muuttamisen syistä puhuttaessa lapset voivat tarjota omia tulkintojaan aikuisten selitysten rinnalle. Muutto voi heidän näkökulmastaan tuntua mielivaltaiselta tai jopa pakotetulta. Esimerkiksi eräs 7-vuotias poika selitti perheensä muuttoa näin: ”Mut kyl mä tiedän miks me muutettiin Suomeen. Meiän pihalla asui sellainen tosi vihainen koira ja me kaikki pelättiin sitä. Siks meiän piti muuttaa.”

Saduttaessaan tutkijat antoivat tietoisesti lapsille mahdollisuuden käyttää mielikuvitustaan: hei-

Tietolaatikko 2. Tutkimushankkeet:

”Rajojen yli liikkuvat perheet: lasten näkökulmia maahanmuuttoon Euroopassa.”
Koneen säätiö, 2012–2014.

”Liikkuvuuden eriarvoisuus: ylijäräisten perheiden sidokset ja yhteenkuuluvuus pohjoismaisessa muuttoliikekontekstissa”
(TRANSLINES).

Suomen Akatemia, 2015–2019.

”Eriarvoisuus liikkeessä: ylijäräiset perheet Virossa ja Suomessa – tiedettä, taidetta ja journalismia ylijäräisesti” (EST-FIN).

Koneen säätiö, 2016–2019.

dän ei tarvinnut kertoa omista kokemuksistaan minä-muodossa. Hyvin monen tarinan kohdalla on silti selvää, että lapset tukeutuivat niitä keksiessään ainakin osittain omiin kokemuksiinsa. Tätä tulkintaa tukevat myös vapaamuotoiset keskustelut ennen sadutusta ja sen jälkeen, sekä piirittämisen yhteydessä.

Tarinan ”Martin elämä ja kiva Viro” keksivät 9- ja 10-vuotiaat pojat yhdessä. Tarinan päähenkilö Mart on kymmenvuotias ja asuu rivitalossa. Toinen pojista kertoi, että myös hänen perheensä unelmoi rivitalossa asumisesta ja koiran ottamisesta. Lisäksi hän sanoi tuntevansa samoin kuin Mart: ”Mullakin on [Virossa] iloisempi tunne. Ja mäkin käyn joskus mummin ja vaarin luona kylässä.” Poika kertoo Virosta Suomeen matkustamisesta seuraavasti: ”Kun me tullaan Virosta, niin mulla on sellainen tunne, että mä katson aina ikkunasta ulos ja vilkutan [sanoo sanan suomeksi] Viroille ja sanon hiljaa mielessäni tsau, Viro!” Pojat päättävät yhdessä sisällyttää matkustusepisodin tarinaansa.

Kertomukset antavat osviittaa siitä, millaisia tilanteita lapset osaavat kuvitella tapahtuviksi, ja millaisia tunteita ja unelmia he ajattelevat tarinan päähenkilön voivan kokea. Joskus juuri keksityn tarinan avulla on helpompi ilmaista omia toiveita ja tunteita. Tutkijalle keksityt tarinat voivat kertoa lapsista ja heidän kiinnostuksen kohteistaan jopa enemmän kuin faktuaaliset tarinat. Von Benzon toteaa, että ”epätosien” tarinoiden merkitystä ei pidä aliarvioida; jos niitä pidetään vähemmän arvokkaina kuin ”tosia”, tullaan samalla hiljentäneeksi tärkeä osa lapsen toimijuudesta (von Benzon 2015, 338).

On kiinnostavaa seurata, millaisia tunteita lapset antavat päähenkilöidensä tuntee – mitä he lasten mielestä pelkäävät, mitkä asiat heitä surettavat ja mistä he unelmoivat. Useat lapsista kuvasivat surua tai haikeutta, jota tarinoiden päähenkilöt tuntevat ollessaan erossa perheenjäsenistään: ”Hän tykkää asua Suomessa, mutta hän on surullinen. Äiti ja isi lähtevät Viroon.” (”Markon tarina”, 4–5-vuotiaat lapset); ”Siim tuntee itsensä yksinäiseksi koska mummi ja pappa ei ole mukana. [...] Hän tuli Suomeen vain hetkeksi, oikeasti hän asuu Virossa.” (”Siimin tarina”, 4–5-vuotiaat pojat); ”Joskus Suomessa tulee ikävä Viroon, mutta hän ei kerro siitä muille.” (”Madisen tarina”, 8-vuotiaat lapset).

Tarinoihin sisältyy realistisilta tuntuvia kuvauksia perhesuhteista, ystävyystunteista, kouluarjesta ja kiusaamisesta. Arkielämän aineelliset seikat, kuten ruoka, kodinkoneet ja lelut, ovat myös tarinoissa läsnä. Toisaalta ne sisältävät myös lasten itse keksimiä fantasiaelementtejä. Lapset kertoivat yksityislentokoneesta, jota tarinan päähenkilö saa vapaasti käyttää, mahdollisuudesta ostaa tavaroita ilman rahaa, tai Suomessa tapahtuvasta

Kuva 1: 9-vuotiaan pojan piirtämässä kuvassa näkyy Suomessa tapahtunut räjähdys sekä Kasparin perhe ja kissa muuttamassa Suomeen. Oikeassa reunassa on Ülemisten kauppakeskus, missä Kaspar ja Jasper ystävästyivät.

Kuva 2. "Toi musta on trampoliini, noi siniset on uima-altaita. Ja noi kaks taloa on Suomen talo ja Viron talo. Kuvassa on myös mummi" (8-vuotias tyttö).

valtavasta räjähdyksestä, joka pakottaa suomalaiset muuttamaan Viroon:

Kaspar ja Jasper asuivat Suomessa. Jasperin äiti tykkäsi Suomen luonnosta. Kasparin äiti ajatteli, että Kasparin on helpompi oppia Suomessa. He muuttivat takaisin Viroon koska heille tuli kova ikävä ja Suomessa tapahtui iso räjähdys ja he lensivät Viroon. [...] Heistä on kiva asua Virossa, koska siellä on lämmin koti ja hyvä ruoka. Jasperilla on kiva kissa ja paljon ystäviä, joiden kanssa voi leikkiä. Myös koulussa on hyvää ruokaa. Suomessa asumisesta he ei kovin paljon juttele: he oli siellä tosi kauan ja käyvätkin siellä välillä, ei siitä ole paljon mitään kertomista. He osaa vieläkin suomen kieltä mutta käyttää sitä tosi vähän, vaikka Virossa on Suomessa tapahtuneen räjähdysen jälkeen paljon suomalaisia ("Kasparin ja Jasperin seikkailut", kertojat 9- ja 10-vuotiaat pojat).

Lapset kertovat Suomeen muutosta

Lasten ymmärrys muuttamisesta, eri maissa elämisestä ja maiden välillä liikkumisesta poikkeaa aikuisten antamista kuvauksista: lasten kertomukset kiinnittyvät hetkeen ja tiettyihin läheisiin ihmisiin, paikkoihin, elämiin, sekä ruumiillisiin ja aistimuk-

sellisiin kokemuksiin. On tärkeätä huomata, että lapset osallistuvat, reagoivat ja sopeutuvat heille merkittävien aikuisten, kuten vanhempiensa, muuttopäätöksiin. Tutkimusryhmämme ja muiden etnografista lapsuustutkimusta tehneiden analyyseista käy hyvin ilmi, että lapset tulkitsevat uudelleen sekä usein myös vastustavat ja kritisovat aikuisten valintoja. Esimerkiksi Virossa Suomeen muuttamisen yllätyksellisyys ja lapsen kokemus ulkopuolisuus muuttopäätöstä tehtäessä heijastuvat tarinoin. Toisaalta lapset rakentavat kerronnassaan toimijuutta, esimerkiksi "me-puheella", kuvaten itsensä yhtenä perheen muuttopäätöksen tekijöistä, kuten 10-vuotias Andreas teki: "Isä oli täällä Suomessa aikaisemmin töissä [...] mutta sitten me ei haluttu enää olla niin, että olemme erillään ja sitten ajattelimme tulla kanssa Suomeen asumaan."

Martinin tarinan keksivät kaksi 9–10-vuotiaasta poikaa. Kertomuksessa kuvataan useiden lasten tarinoissa toistuvien yksityiskohtien avulla mielenkiintoisella tavalla arkea ja koko perheen kokemuksia Virossa, mikä kertoo yhtäältä lasten huomiokyvystä ja toisaalta siitä, miten helposti he omaksuvat ja toistavat aikuisten tulkintoja.

Martin muuttaa Suomeen asumaan yhdessä äiti Kessun ja isä Andreaxen kanssa. Hänen siskonsa on Mari. He ei enää halua asua Virossa, koska siellä on koko

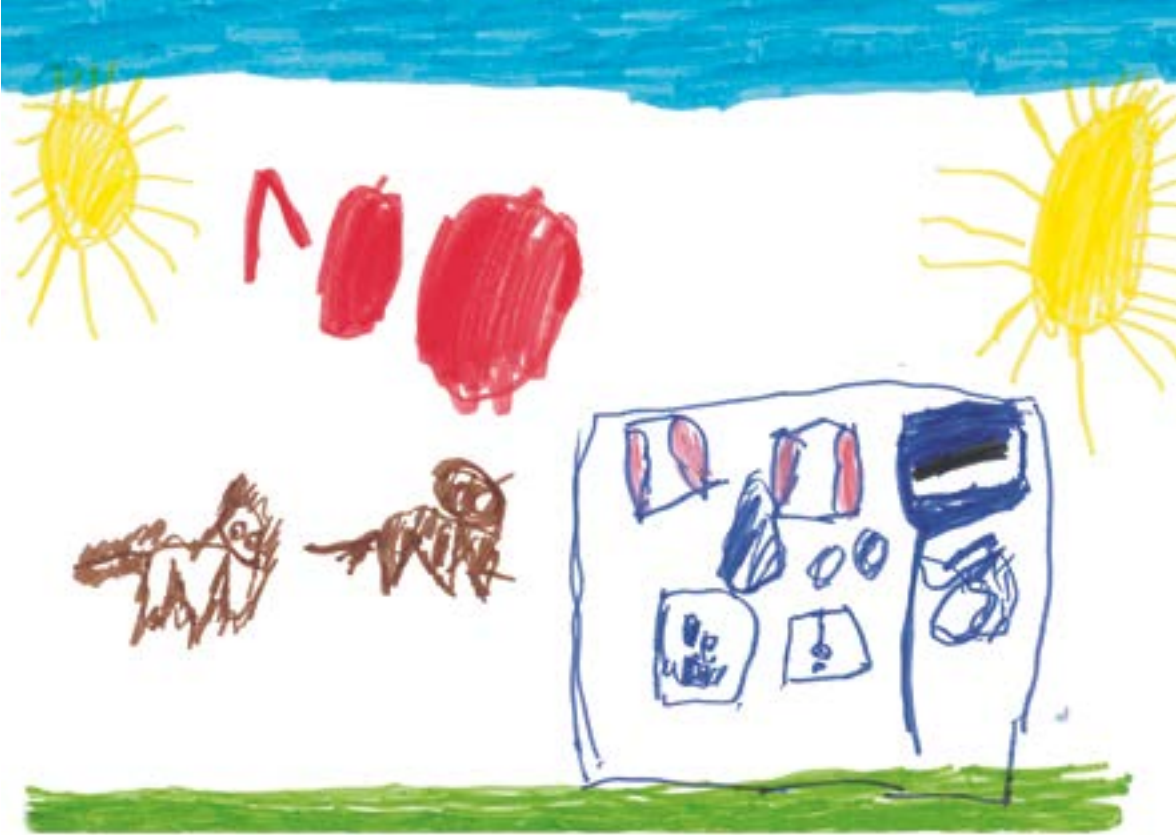
ajan kiire ja pitää reissata edestakaisin työn ja kodin välillä. Heillä on raskas työ ja he saavat paljon rahaa, mutta Suomessa he saisivat myös paljon rahaa ja työ olisi helpompaa. Martinin äiti rupeaa kaupanmyyjäksi, hän osaa vähän suomea. Martinin isä oli Virossa rakentaja ja Suomessa hän saa tehdä samaa työtä. Heillä on mukana musta koira nimeltään Panter. [...] He myyvät oman kotinsa Virossa koska tarvitsevat rahaa että voisivat ostaa Suomessa tavaroita ja uuden kodin. Vähän sääli, se oli kiva talo. [...] Suomessa he asuvat kerrostalossa, Espoossa. Kun he pääsevät asuntoon he näkevät, että se on tosi kaunis. Talo on kultainen. Sitä he ei kyllä ikinä halua myydä, se on suuri ja kaikki mahtuvat sinne. Koiratkin saavat olla siellä. [...] Sitten kun Martin kasvaa isoksi hän jää Suomeen, koska Suomessa on rauhallista ja Martinin mielestä täällä on hyvä elää.

Aikuisten maailma rahamurheineen on löytänyt tiensä lasten tarinoin. Lapset puhuivat usein rahasta kertoessaan muuttamisesta ja matkustamisesta. Esimerkiksi 8-vuotias tyttö kertoi: "Me käydään [Virossa] kerran vuodessa, koska meillä ei ole rahaa käydä siellä koko ajan." Tarinoissa mainittiin usein myös lemmikkieläimet ja se ikävä seik-

ka, ettei niitä aina voitu ottaa mukaan Suomeen, varsinkaan vuokra-asuntoon. Monessa tarinassa päähenkilöllä tai tarinan kertojalla on ollut Virossa kotonaan enemmän tilaa, tai perheellä on ollut suurempi talo, etenkin maaseudulta Suomeen ja pääkaupunkiseudulle muutettaessa. Kuitenkin myös Suomen kotien hyvistä ominaisuuksista mainitaan: kahdessa eri tarinassa päähenkilö asuu peräti kultaisessa (kullatussa) talossa.

Eräs lasten kertomuksissa esiin tuleva eroavaisuus on Suomen Viroa suurempi monikulttuurisuus. Lasten omien huomioiden ja osaksi varmaankin aikuisten puheiden pohjalta lasten tarinoissa esiintyy "mustia" ja "ruskeita ihmisiä". Koulusta puhuessaan lapset kuvasivat monikulttuurisuuden teemaa yleensä neutraalisti, ei arvostellen. Monet lapset mainitsivat, että heidän luokallaan on lapsia useasta eri maasta: "Meidän luokalla on seitsemän eri maata" (10-vuotias tyttö); "Mun ystävä on hindu, mutta hän ymmärtää viron kieltä" (8-vuotias poika). Hieman negatiivisemmassa sävyssä lapset kertoivat siitä, että opettaja ei haluaisi heidän puhuvan keskenään viron kieltä: "Kun mun luokkakaveri puhuu mulle viroa mä vastaan hänelle suomeksi. Meidän luokassa ei saisi puhua omaa kieltään. Opettaja suuttuu, jos puhutaan salakieltä" (10-vuotias tyttö).

Koulukiusaamisen teemaa sivuttiin muuttamisessa tarinoissa. 11-vuotiaiden poikien kertomus oli

Kuvitus: Lasten piirroksia. EST-FIN -projektin tutkimusmateriaalit, Siim ja Telve.

Kuva 3. Lämpöisyyden tunne on sekä kuvaannollisesti että konkreettisesti läsnä myös lasten piirroksissa. Edellä olevasta tarinasta 6-vuotias kertojatyttö piirsi koiran ja kissan sekä kaksi aurinkoa, "koska Virossa on niin lämmintä". Numero 100 viittaa sekin (Viron) kesän lämpöön. Talon eteen tyttö piirsi Viron sinimustavalkaan lipun.

nimeltään "Ystävyystarina". Se kertoi eri taustaisista lapsista ja siitä, kuinka nämä ystävyistyivät ja auttoivat toinen toisiaan. Tarinan päähenkilöistä pojat kertoivat, että yksi heistä on "venäläinen-suomalainen", toinen "virolainen-suomalainen" ja kolmas "tavallinen suomalainen". Lapset siis tekevät aikuisten lailla kieleen, kansalaisuuteen ja etniseen taustaan perustuvia eroja, mutta ne eivät vaikuta hierarkkisilta vaan pikemminkin käytännöllisiltä.

Lasten ylirajainen arki: koti kahdessa maassa

Lasten kuvauksissa omasta tai päähenkilön elämästä kahdessa eri maassa ja maiden välillä on pääpaino erilaisissa konkreettisissa yksityiskohdissa. Lapset tietävät erittäin hyvin, keiden luona he Virossa käyvät, mutta paikkoja ja etäisyyksiä Virossa ja Suomessa on hankalampi hahmottaa. Vaikuttaa siltä, että lapsille ei ole aina kovin olennaista tapahtuuko liikkuminen paikkojen välillä yhdessä vai kahdessa maassa. Esimerkiksi 6-vuotias poika kuvaili Viron suuria saaria seuraavasti: "Saarenmaa, Hiidenmaa ja Muhumaa, sellaiset maat, jotka sijaitsee Viron lähellä on Viroa." Lapset myös usein piirsivät Suomen ja Viron kodit vierekkäin, kuten edellisellä sivulla olevassa 8-vuotiaan tytön piirustuksessa.

Lasten tarinoista ilmenee, että arjen rytmittyminen koulun ja lomien ympärille sekä tärkeät ihmissuhteet vaikuttavat merkittävästi heidän kokemuksiinsa paikoista. Suomi merkitsee useimmille lapsille arkea, koulua ja talvea, Viro taas juhlaa, lomaa ja kesää. Virossa oleskeluun liittyy usein positiivisia mielikuvia, vaikka itse matkustaminen – paikasta toiseen siirtyminen – voidaan kokea myös väsyttävänä ja ärsyttävänä. Lasten ikävä Viroom liittyy hyvin usein isovanhempiin. Lasten ja isovanhempien suhteesta kerrotaan hyvin monissa tarinoissa. Isoäiti saattaa esimerkiksi antaa tehdä sellaisia asioita, joita lapsi omassa kodissaan ei saa tehdä, tai hän tarjoaa hellyyttä ja ihmeellisen hyvää ruokaa. 6- ja 7-vuotiaat tytöt keksivät tarinan nimeltä "Loma Virossa":

Annika menee kesälomalla Viroom. Hän tykkää olla Virossa ja mummi antaa paljon makeaa, kaakaotakin. Annikasta on kivaa, ettei mummi suutu hänelle mistään, kun Annika on niin kiltti. Annika saa laittaa hisuväriäkin tukkaansa. Mummillla on hauva ja kisu: Tessa ja Bella! [...] Mummillla on kaunis vanha koti, jonka pihassa on omenapuu ja nurmikko. He soittavat mummille, että ovat jo ihan kohta perillä. Mummi tulee

ovelle vastaan ja halaa lasta portailla (6- ja 7-vuotiaat tytöt).

Tarinoidessaan konkreettisesta kahden maan välillä liikkumisesta lapset samalla kertoivat ikävän tunteesta molempia maita kohtaan. Monet sadutukseen osallistuneet lapset näkivät (päähenkilön) tulevaisuuden molemmissa maissa. Kahden 9- ja 10-vuotiaan tytön keksimässä tarinassa nimeltä "Tyttö ja poika" yksi päähenkilöistä unelmoi siitä, että Suomen ja Viron välinen tunneli tekisi kahden maan välillä liikkumisen helpommaksi. Samassa tarinassa Danil puolestaan iloitsee Viroom muutosta, ollen samalla surullinen Suomesta lähdön takia:

[...] Danilin muistot on Virossa ja hänen sukupuu on siellä, siksi hän tahtoo muuttaa Viroom. Hänelle tulee silmiin ilon kyneleet kun hän lähtee takaisin, kun hän saa taas olla Virossa. Toisaalta, Suomestakin on kurja lähteä pois, vaikka hän pääseekin kotiin, sinne missä on syntynyt. Danil on töissä automyyjänä Virossa ja välillä hän opettaa viron ja venäjän kieliä sijaisopettajana. Danil alkaa asumaan Pärnussa.

Vaikka lasten tunteiden kuvausten perusteella pääosan saakin ikävä Viroom, on tarinoissa myös kuvauksia tyytyväisyydestä Suomeen ja Suomessa elämiseen. Sadutuksen yhteydessä esitettyyn kysymykseen "missä te tahtoisitte asua isoina?" eräs 10-vuotias poika vastasi: "Mä asun Suomessa, siinä on mun mielestä kivampaa. Täällä on hyvät työt ja aina kivaa."

Lopuksi

Sadutus antaa mielestämme lapsille ainutlaatuisen mahdollisuuden yhdistää omia kokemuksia ja mielikuvitusta, mikäli tutkija ei rajoita heidän ilmaisuun tai arvostele syntyneitä tarinoita. Metodoin avulla saamme myös arvokasta tietoa siitä, miten lapset ylittävät rajoja sanallisen ja sanattoman, todellisuuden ja kuvittelun, tapahtuneen ja mahdollisen välillä (Engel 2006, 208–210). Sadutus avaa meille lasten tapaa nähdä ja kokea liikkuvuutta, sekä lasten siihen liittämiä unelmia, tunteita, pelkoja, huolia ja niiden ilmaisutapoja.

Analysoimiemme kertomusten ja keskustelujen perusteella on kahden maan välinen ylirajainen lapsuus tutkimillemme lapsille yhtä aikaa aivan tavallista ja mielikuvitusta kiihottavaa. Tällaiseen elämäntapaan sisältyy monenlaisia iloja ja suruja, ja osan niistä voidaan ajatella muotoutuvan juuri kahden tai useamman paikan välisestä säännöllisestä liikkumisesta, sekä yli rajojen kurottuvista merkit-

tävistä ihmissuhteista. Lasten aktiivinen toimijuus oman perheen ylirajaisuuden muotoutumisessa tietynlaiseksi on aineistossa silmiinpistävää. Lapsuus ylirajaisessa perheessä on toki monella tapaa haurasta, jopa kahden toisilleen läheisen ja lähikäisen maan välisen vapaaehtoisen muuttamisen olosuhteissa. Koronapandemia on osoittanut tutkimiemme lasten perheiden ja heidän kaltaistensa liikkuvan elämäntavan haavoittuvuuden. Lasten joutuminen erilleen perheenjäsenistään pakotetun muuttamisen, esimerkiksi sodan aiheuttaman pakolaisuuden takia, on sekin yhä useamman lapsen todellisuutta myös Euroopassa.

Lasten näkökulmaa tulisi kaikin tavoin pyrkiä tavoittamaan aikuisten näkökulman rinnalle. Arki ja arkinen hyvinvointi syntyvät pienistä asioista, ja lapsille tärkeää on juuri tämä hetki sekä yhdessä tekeminen. Tutkimustemme pohjalta haluamme myös korostaa lasten ja aikuisten erilaisten aikaperspektiivien, ja tämän huomioimista esimerkiksi kotouttamistoimissa.

Lähteet

- Assmuth, Laura, Marina Hakkarainen, Aija Lulle & Pihla Maria Siim (eds.) (2018). *Translocal Childhoods and Family Mobility in East and North Europe*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Bryceson, Deborah & Ulla Vuorela (2002). *Transnational Families in the Twenty-First Century*. Deborah Bryceson & Ulla Vuorela (eds.), *The Transnational Family: New European Frontiers and Global Networks*. Oxford: Berg Publishers, 3–30.
- Engel, Susan (2006). Narrative analysis of children's experience. Sheila Greene & Diane Hogan (eds.), *Researching children's experience. Approaches and methods*. London: Sage publications, 199–216.
- Karlsson, Liisa (2003). *Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Siim, Pihla Maria (2020). Drawing and Storycrafting with Estonian Children: Sharing Experiences of Mobility. Tuuli Lähdesmäki, Eerika Koskinen-Koivisto, Viktorija Čeginskas & Aino-Kaisa Koistinen (eds.), *Challenges and Solutions in Ethnographic Research: Ethnography with a Twist*. Routledge, 84–99.
- Siim, Pihla Maria & Keiu Telve (2019). *Minu kaks kodumaad. Laste lood elust kahe riigi vahel*. (Kaksi kotimaatani. Lasten tarinoita elämästä kahden maan välillä.) Tallinn: Helios.
- Strandell, Harriet (2010). Etnografinen kenttätyö: lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Kaisa Vehkalahti, Niina Rutanen, Tarja Pösö & Hanna Lagström (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura Nuorisotutkimusverkosto, 92–112.
- Tilastokeskus (2022). Ulkomaalaistaukaiset. Saatavilla: <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaalaistaukaiset.html>. Luettu 29.9.2022.
- von Benzon, Nadia (2015). 'I fell out of a tree and broke my neck': acknowledging fantasy in children's research contributions. *Children's Geographies*, 13 (3), 330–342.